

# Primorski Glas

Izlazi svake subote. - Cena do svrhe tek. godine  
K 1.40. - Pojedini broj 6 para. - Plativo i utuživo  
u Makarskoj.

Uprava lista nalazi se u Makarskoj,  
a uredništvo u Šibeniku.  
Izdavač i odgovorni urednik: Ivo Blažević.  
Tisak: „Hrvatske Tiskare“ - Šibenik.

Oglasi, zahvale i priobćena po pogodbi. - Ruko-  
pisi se ne vraćaju. - Ne biljegovana pisma ne  
primaju se.

## Propadanje francuskog naroda.

Nije od jučer, već je tome dugo vremena što se u Francuzkoj odigravaju žalosni i nemili prizori, događaju se čudne i nevjerovatne stvari, kojih ne samo silno trpi ugled ove izkušane zemlje, nego što je najgore: strada i svom brzinom u ponor propasti srce onaj ponosni narod.

Po svojem položaju, po svojoj slavnoj prošlosti i po kulturnim stečevinam imala je Francuzka sve uvjete da bude zemljom budućnosti i da u svemu prednjači evropskim narodima. Ali rek bi da je zao udes, ili recimo kršćanski: velika je pedipsa Božja stigla ovu najstariju kćerku kat. crkve. Od preko stotinu godina Francuzka je pozorištem nedičnih igara, krvavih sukoba, nečuvenih prljavština, kakvih bi se zar teško našlo u najzabitnijim krajevima kruga zemaljskoga. Od god. 1789 pa do dneva današnjega povjest francuskog naroda bilježi nečuvenih za onu zemlju poniženja, ogavnih čina, sramota i grozota, kojih bi se zaista stidio i najzapušteniji stvor božji. Daleko bi otišli, kad bi i samu stotu spomenuli od svih onih nepodobština, što su od prevrata do danas upisane u knjizi čovječanstva. Mi ćemo samo u kratko štogod reći o sve to većem propadanju franc. naroda i uzrocima takova nazadka. A da nam se ne prigovori radi prećeravanja ili prikazivanja krivih činjenica, poslužiti ćemo se podatcima, koje je u parižkom listu „Figaro“ iznio nedavno ravnatelj statističnog ureda: Bertillon.

Kad je sedamdesetih godina buknuo rat između Francuzke i Njemačke, bila je u pučanstvu ovih država razlika od samih 5 milijuna; Francuzka je onda oblo imala 36, a Njemačka 41 milijun duša. Danas nakon 36 godina Njemačka je daleko utekla, jer broji skoro 61 milijun dok Francuzka nešto više od 39 milijuna. Prama tome Njemačka je u pučanstvu kroz ovo vrijeme narasla za 20 milijuna, a Francuzka za sama tri milijuna. Ove brojke dosta govore, pa ako ovako prosliedi — a nema izgleda da će krenut na na bolje — onda se Francuzkoj hrdjavo piše!

A šta je ovome nazadku krivo? Izseljivanje, veliko umiranje djece, ili bieda i neimanjstvo francúz. naroda? Ništa od svega toga! Ondje izselji-

vanja skoro nema, pomor djece daleko je manji nego kod nas, a i svijet mnogo bolje ekonomski žive nego u mnogim državam.

Tko trizmeno ovo promatra i nepristano prati društvene odnošaje francuskog naroda, taj je primoran priznati gorku istinu: e je ovome propadanju kriva strašna pokvara, što je onamo zarazila naosob niže slojeve pučanstva. Eto to je rak-rana od koje po sudu pametnih ljudi boluje Francuzka, od koje se s godine na godinu raztaču uda ljudskoga društva. A da je zbilja tako, kaziva nam ogroman broj nezakonite djece, koji dopire do 80 hiljada na godinu i koji svake godine raste dok broj zakonite djece na vas mah pada. I broj samoubojstva svjedoči nam da je Francuzka duboko pala. Od god. 1871-1875 brojilo se 5276 samoubojica, a otrag osam godina bilo je godišnjih 9186 slučajeva; naravno da je danas taj broj poskočio i sigurno nadmašio deset hiljada. Zar ove brojke nisu grozne? Zar ove činjenice nebi imale ozbiljno zabrinuti francuzke državnike i nametnut jim svetu patrio- tičnu dužnost: neka bezodvlačno traže lieka i melema toli dubokim ranam?

Uza sve ove istinite čine, što nekom očajnom zabrinutošću stiskaju svako ljudsko srce, francuzki su državnici sasama hladni; oni mirno spavaju, dok jim krov nad glavom gori a domovina očito strada. Po njihovu vladanju izgledaju ljudi bez srca i bez glave; a taki doista i jesu, jer mješte da suzbiju zlo i rastuću biedu, oni ju podupiru i novim zakonima pospješuju propast domovine. Da, progona kat. crkve, ukinuće bogoštovnih čina, zabrana katekizma, ženitbene rastave i slobodna ljubav, to su sve brige, što taru glave otaca domovine. Za to se kroje zakoni, koji pučanstvu dižu vjeru u Boga i svaku nadu u buduću život, pa se nije čuditi da u takim prilikam odgojen narod, bez straha božjega i bez svake uzde kršćanskog čudoredja postaje živinom, koja se više zauzdati neda.

Nas nikakav dogadjaj i nikakva krvarina nebi u Francuzkoj iznenadila. Zemlja tako pokvarena kadra je do svačesa doći; digni narodu vjeru, na sve si ga učinio spravnim. Tko pošten i iskren poznaje sklonosti ljudskoga srca, taj će nam ovo begenati; ali nam neće razlog dati ljudi, koji i ponašim krajevima podupiru propadanje naroda baš onako, kako to u Fran-

cuškoj iskreniji i bezobzirniji, dok se našim za varanje puka hoće još dobra dosa farizeizma. I naši ovi novi ljudi počimlju rušiti vjeru napadanjem i ocrnjivanjem svećenstva, baš kako se je radilo s početka u Francuzkoj. Iz- tislunuti svećenstvo iz svakoga javnoga života pod krilatou doskočicom: „baška vjera baška politika“, to je i kod nas danas smrtno naprezaj demokrata. Oni vrlo dobro znadu upliv svećenika, a to jim je teško vidjeti, ne radi svećenika sama, jer je on napokon ka i svaki drugi čovjek i gradjanin, nego uprav radi onoga, što on predstavlja i zastupa. Oni naime nad svojim djelim neće nikakva sudca, pa je sasama naravno, da će prezirati svakoga, tko bi jim se usudio kazati, da uza sve nećkanje taj sudac ipak postoji, te da će i oni morati preda nj doći.

Nije se stoga ništa čuditi da ovi naši gundevalji hvale sve ono što se danas u Francuzkoj zbiva; oni u zvезде kuu slobodnjaštvo i napredak onoga naroda. A zašto? Ta znadu li kako onamo stvari stoje? Oh dakako da znadu, al jih mržnja na kat. crkvu, vjeru i svećenstvo podžije; to jih eto čini da u glibu zlato, u smradu miris, u bezdušnosti poštenje i u propadanju napredak vide. Da je kod njih poštenja i značaja, odvracali bi naš narod od pogubnih načela, ali oni toga ne rade buduć jim je bog trbuh, a svrha propast!

## Dotur Smodlaka u Proložcu.

### Navale na Proložac.

Dotur Jozo odavna je stao udarati na Proložac. Tamo je bio fratar gnječ. Neugodan čovjek za dotura Jozu još dok je on bio občinskim tajnikom. Jozo po naravi bahat i paša, a ni Gnječ se neda jašiti. Medjuto stvar svršila sa dobićem Gnječa, a sa izgubljenjem dotura Joze.

To je njemu teško bilo. Teško je čovjeku uzgoritu naći se ponižen. Stoga se Jozo udario prstom po nosu — to će reći: ja ću ti se osvetiti.

Ali kako će? Stao izdavati jedan list. To je bunište moralno. I taj list postao doturu Jozi kao fortica, iz koje stao puškarati na svakoga poštenoga čovjeka. U imosko krajini najviše okrenuo svoje ubojne striele na Proložac i na Gnječa. Mislio je ovako u sebi: osramotiti ću Gnječa kod svieta, a onda mi je za sviet lako. Ja ću ga voditi za sobom kao u uzici.

Tako je dotur Jozo bio sam u svojoj

navali na Gnječa, da se nije zacao niti najnižih sredstava.

Nu po ovomu sudite.

Gnječ imade psa. Mali je to štenić. Dotur Jozo toliko puta udario je na ono biedno živinče. Da ono pseto znade što se je o njemu govorilo u jednoj javnoj novini, bilo bi reklo Jozi: Moj Jozo! Vidiš, ja sam pasjega roda, pa ipak ne krećem u ljude. Molim te ne kreći ni ti u me. Ostavi me u miru.

Ali ga Jozo nije ostavio za dugo, nego u posljednje vrijeme. Pače, nami je to začudno, pa stoga pitamo gosp. Bulića, što je od fra Matina Arapa.

Takove su bile Jozine navale na Proložac.

#### Meštar ne-meštar Marko.

U Proložcu imade jedan čovjek imenom Marko. Metnuo je u glavu, da je veliki čovjek i da se o njemu govori. Ali ljudi pametni ne će, da na nj računaju. Stoga se on dao u društvo bezposličara.

Znamo, da se na nj Proložani puno tuže, jer da on ne će da gleda svoje posle i svoje dužnosti, a da se meće u njihove stvari. Ali njemu nije malo za tužbom Proložana. On se ne boji nikoga. Gregovića ne. A onda koga bi?

I ta meštar ne-meštar Marko pripravo u Proložcu pir; dobavio pustu hranu za siromašne demokrate, i rekao doturu Jozi: moreš doći slobodno u Proložac, vidit ćeš za te slavija.

#### Dotur Jozo pošao u Proložac.

Dotur Jozo je slavičan čovjek. Na rieči meštra ne-meštra Marka odmah se smamio. „Valja ići u Proložac“, rekao Pelicariću i Mostarčiću. Mostarčić se upeo i odvratio: dakako! Ja ću tamo govor držati — a Pelicarić se je služio sa svojom običajnom izrekom: doture Jozo „evo me“.

Osvanuo je liepi i krasno dan. Bilo je to licem na mali Uskrs. Zarana stali se demokrate okupljati na imoskoj pijaci. Dotur je Jozo zamišljeno sukao male brkove, ali mu se nisu dali zasukati. Pelicarić je stao spravan, da reče svoju besjedu: „evo me“, ali ga nije niko ništa pitao. Nu lko Mostarčić metnuo je ruke u njegov liepi kaput i šetao se kao paun po dvorištu. Mislio je: Bože moj, liep ti sam. Bože moj, pametan ti sam. Tako su se dugo vrzali, a dobri Gligo gledao ih je sa prozora. Jednomu je namigivao, ali ne znamo komu. Valjda doturu Jozi?

#### Slavlje u Proložcu.

Odputili se dakle demokrate u Proložac. Na nogam, to se razumi. Šteta, što je Proložac bligu, inače ti sveti pokornici bili bi i cieli dan na nogam išli za „korist“ naroda.

U Proložcu meštar ne-meštar Marko pripravio je sve. Neki rišćani ili Srbi poslali su maškule, da pucaju u čast dotura Joze. Nije se čuditi. Bratija ljubi svoga brata.

Zaorile dakle rišćanske maškule u Proložcu kod štionice kad se ukazao dotur Jozo.

Stigli su napokon. Jozo se ugledao oko sebe. Slabo! Nema nikoga. Nekoliko derana, sa Studenaca poznati medik Čučurov. Grehota da nije doveo drugu priliku Matu Stipića. Pače bio je još Gligo i stražmeštar sa Matom Bušićem.

Ljut Jozo! Ali kud će. Dušu u se i činio se ko zadovoljan. Odmah otvorio štionicu.

Nešto je govorio, ali ga nitko nije čuo što je rekao.

Za njim je počeo govoriti lko Mostarčić. Sve je od slasti opijao usta. Vidilo se, da je bio posve na mucu taj veliki govornik na Balknu. Ali onoga jutra slabo mu rieč tekla. Nije ga služio jezik.

Šteta što nije bilo Bulića. On je bio u Beču, a Miro nije vješt govornik.

Kad je to sve svršilo, onda nekoliko rišćana, koji su se bili tu sakupili, zapleskali u slavu dotura Joze.

#### Dotur Jozo skrušen u crkvi.

Mučna bila ona sramota doturu Jozi. On mislio, da će knjemu vas Proložac doletiti od straha, a kad tamo nikakova poštenoga čovjeka nije bilo. Pače ni fra Martin Arap nije se prepao od njega, premda ga je u svojoj novini gonjao.

Nije druge, valja ići u crkvu. Tamo će biti boljega lova i šćara.

Tako bilo i oni svi došli. Ali bili loše sreće. Nije sviet lud, da se gubi u njihove ludorije. Narod je volio slušati sv. evanđelje i rieč Božju, koju je navješćivao sa propoviedaonice jedan mali fratar. Oni su samo njega slušali.

Jozo je pogledao na bogoljubni narod, pa mu se je učinilo, ko da mu oni vas puk govori: Doture Jozo! Ostavi se čorava posla. Mi volimo rieč Božju, koju oni mali fratar pripovieda, nego tvoja obećanja i tvoje doturske doskočice. Ti si i prije bio ovde kod nas, pa koje si nam dobro učinio? Oprosti, liepi Jozo, mi hoćemo biti ljudi, pošteni, a ti podji u miru k svojoj kući.

Bio je i strazmeštar u crkvi. Kažu, da je krećao glavom. Bog znade zašto. Medjutim Jozo, kad je vidio da ga ne čenarod, onda odmah pobjegao u svoju štionicu, a ostavio narod proložki kod crkve.

#### Tuga na povratku.

Žao bilo puno doturu Jozi. Nije ništa jeo nego malo sinjskoga salama, koga su dobavili demokrate pučani svomu vodji.

I ne bi se neugodno pokazalo, jer od one liepe vedrine postalo oblačno i kiša je padala.

Jozo ušao u kočiju sa gosp. Gligom. Gligo je čovjek od srca, to će reći pun milosrdja. On je suviše prijatelj Jozin. Kako se je vratio stražmeštar, mi ne znamo. Svakako on nije bio u kočiji sa Jozom.

Jozo je bio ljut, ubijen. Vrcala mu je suza iz očiju. Rekao bi, da će razdrobiti cieli sviet.

Taka sramota! Tako poniženje, moj Gligo! Meni!? Jozi!?

Gligo ga je tješio fino, sa onom svojom nježnošću i ljubavi, koju samo srce Gligovo hrani.

Stigli su tako u Imotski tužni i neveseli. Gligo, kot. povjerenik, imao je mnogo muke sa raztuženim Jozom. Čudo! Ni sada nikoga nije bilo na pričeku. Pa ni stražmeštra se nije vidilo tute. Bit će referirao Gregoviću ono kukavno proložko slavlje.

### Demokratska stranka.

Kad je otrag tri godine vodja splitskih socijalista radi očitih prljavština bio prisiljen da krišom bježi iz Splita, ono neuredjene bande ostalo je bez

glave. Držao je onda svak: e je tim i toj ekzotičnoj biljci: socijalizmu, u Dalmaciji za vazda opojano opielo. Nego dogodilo se onda nešto nenadana i čudnovata. Stupio je naime na pozornicu politički mrtvac: Dr. Smodlaka, o kome su neki tvrdili, da je za nj politička karijera svršila. I zbilja; njemu, najprvo žestokom pravašu, kašnje začetniku novog kursa i otcu hrvatske stranke, a napokon bjeguncu sa političkog poprišta, bilo je veoma dosljedno, da se već ne prti u bud koji strančarski kalup. Nu tko je Jozo poznavao iz bližega, taj je proricao njegovo uzkrnuće, da li na dug život ili još goru smrt, o tome se dakako nije razpredalo.

Dr. Smodlaka dakle opazivši u pokrajini mutež i metež, a poznajući u potanko umne sposobnosti i duševne vrline splitskih varošana, koje Dorbić ostavio na cjedilu, skoči se na junacke noge, zasuka rukave u tvrdoj nadi da će se u mutnu najlakše što mastna i krupna uloviti. I niesu ga noge izdale! Ono što je zamislio podje mu za rukom, jer najedanput vas blažen i plivajući u moru veselja spazi da ga vierni prijatelji viču: začetnikom, otcem i vodjom nove stranke, u koju okupi najprvo splitske varošane, o kojima je znao, da ih se može za nos vući do mile volje. Nije Jozo svoje nove sljedbenike pitao ili im nametao kakvo vjersko ili političko vjetrovanje, jer je znao da se u onakom metežu tizim ne bi ništa postiglo, da bi se pače ograničio broj njegovih vjernika. On je u svoj tor vabio to-lomaše, socijaliste, bezbožnjake i sve duševne sirotane, kojima bješe dodijao pusti dogmatizam vjere, morala i politike. Ovaku šarenu družbu nije Jozo smio s početka okrstiti: hrvatskom, jer bi tim bio odbio od sebe splitske varošane, koji i danas ne će da su Hrvati; nije pak smio da ju nazove socijal-demokratskom, jer je bilo odiozno, budući je i najprostiji znao: e su socijalisti najljući dušmani katol. vjere. On ju je nazvao demokratskom hrvatskom, misleći da je tim i koza i kupus spašen.

Evo ovako se je začela i porodila toli razvikana demokratska stranka, koja danas po Dalmaciji ruši i obara sve, što se ne krsti njezinim krstom i ne kune se na evanđelje onih vikača oko „Slobode“ i njezine „male“. Bit će prigode da se ovom sektom bolje pozabavimo, a za danas je dosta što joj iznesosmo njezine povoje.

### Smoldlaka i Tartaglija u Makarskoj.

Odavno su naši konobari željeli, da se jednoga dana ovamo zaleti koji od demokratskih djenerala, al su do neki dan uzalud uzdisali. Smoldlaka poznajući makarske prilike nije davao važnosti ljudima glasovite konobe, te se vazda nećkao, da ih svojim posjetom počasti, ko da je slutio što ga u Makarskoj čeka. Nego uza sve nećkanje i

otezanje, nije mogao Jozo da odoli napastima, pa je napokon skastio da se vapaju i želji svojih vjernih odazove. A ko što svi ljudi ovakove fele računaju na sve moguće okolnosti, koje bi im za postignuće niskih ciljeva mogle smetati ili na ruku biti, nije ni dr. Jozi mogao izbjeći sv. Petar, kad iz cielog Primorja i iza planine sgrne u Makarsku sva sila naroda. Eto zgrade — mišljaše u sebi Jozo — da se pokažem malome puku; da me upozna Primorac i Zagorac iza Biokove; da se od Brela do Gradca razturi moja slava. Dobro smuštrano i vješto nagodjeno, ali ko što i suroga orla izda kadikad vatreno oko, ko što se i najbolji računčija prevari čestokrat u računu bez krčmara napravljenju, tako je i Jozo ostao ovog puta duga nosa, jer mu nije izpalo onako, kako se je nadao i kako je mudrac nagodio bio.

Uza sva dakle tajna pisma i naputke; uza sve obigravanje maloga Pekića, kanceliste Sučića i drugih c. k. bonetaša, nije u Makarskoj žalostnije i nehnije dočekan nikakav agenat kakve trgovačke kuće, ko što je na 28. ovoga u sred biela dana izčekan Smodlaka i pobočnik mu Tartaglija. Neka je bio dan sajma i obala krcata maloga i velikoga puka, pristanište (muo) parobroda izgledalo je kao u sred crne zime, kad sa Dubaca dere nemila bura. Nad tolikom sramotom ostao je Jozo i drug mu kao vrelim uljem poliven! A kako i ne bi? U oči glavnoga derneka, uz tisuće naroda na drugim krajevima obale, nije se moglo barem stotinjak onud natjecati, e da „Pučka Sloboda“ ima bar koju podlogu pisati: kako je u Makarskoj Jozu dočekalo tisuće naroda! Cuj kršni Primorče! U Makarskoj gdje je d.r. Smodlaka odavno poznat i radi rodbinskih veza kao domaći sin, dočekalo ga neki dan 8 (osam) c. k. činovnika, 3 (tri) Makarancu i 2 (dva) učitelja: Antonioli i Martinis' Nema pri dočeku d.r. Bare, nema presjednika konobarske stranke Srbina Štefice, nikakve ugledne osobe, osim rodbine. Judin broj kruhoboraca izčeka Aliju svoga! Avaj, doture, tužni! Na što dodje ona pusta vika, kojom od par mjeseci svoju telad varaš, pišuć da je Primorje tvoje, da je ono u tvojoj sektarskoj stranci, a kad tamo u prvom tvome posjetu Primorje te odbija, mali puk te očito prezire, dok ti u susret izlaze izmečari, koji su tebe i tvoju stranku a i cielo naše Primorje godine 1895. i kašnje progonili i hrvatsko ime najvećim pogrdam sramotili. Pošteni Primorac, koji takove janjičare dobro pamti, ne može ni tebi da oprusti, koji si se eto sjatio s najvećim dušmanima naroda hrvatskoga! Neka te ovaj doček vazda sjeća: što će reći trgovati sa narodnim ponosom i čašću!

Da je d.r. Jozi bilo zgrade najradije bi u tom času bio pozdravio sa parobroda Makarsku uz poklik: s Bogom nehnari grade, nigda više ne vidio svietloga lica i poštenog brka moga! Ali se parobrod ne vraća u Split, pa je morao izlaziti i proći kroz redove znatiželjnika pred kavanom, od kojih ga je svaki pognute glave omjerio, da mu iz lica tugu i pečal čita. Pokunjen i oborene glave stupao je Jozo u Judinu društvu, ali ga je sokolio plemić Ivo i mali Gjidji, koji mu se vazda oko nogu verao, bojeći se zar da ne bi iz kojega kuta počele sipati kruške. Ali se toga nije bilo pla-

šiti, jer kod onakih pilula gubi vrijednost i ukus svaka umjetno spravljena jabuka; više vriedi onako naravna i nenaručena pouka od svih mačjih derača, što su se inače za ovu prigodu vrlo lako upriličiti mogle! Ali ne! Jozo se mogao uvjeriti, da protivnici njegovih načela niesu ništa doprineli njegovom poniženju.

Ele bilo što mu drago, valjalo je pegeriti crvenilo lica i pogaziti plamenove stida, što su toli junačku četvu uz obraz lizali, pa se zaputiti na određeno mjesto sastanka. To je bio jedan od najporaznijih časova za Smodlaku i njegovu šarenu družbu. Gjidji je siromah obletio sve što se obletiti dalo; molio je i zaklinjao ovoga i onoga, ali niko pametan nije htjeo biti u društvu toli sumnjive čeljadi. Medjutim nam je priznati, da je ipak broj konobara poskočio, jer se je na sastanku prebrojilo: 8 činovnika, 9 Makarana, 2 učitelja, 7 tučepļjana, 1 iz Makra, 2 radnika iz Splita. Od svih ovih 29 osoba samo je 16 obćinara, a 13 stranaca. I to vam je, braćo Primorci, ona stranka, koja trubi da je za nju čitava Dalmacija, a kad se po danu i u trizmeno doba prebroji, evo vidite na što pane. Mi ćemo do potrebe iznieti imena sviju, što su bili na tom sastanku, pa neka nas demokrati u laž utjeraju.

Nebuduć d.r. Jozo ćuk, vidio je na što je nagazio i kako ga nasamariše. Nije imao volje da bud što započne kod takova odziva. Nešto se je vrtio, govorio je svojim pristašama, ali se vidilo njegovo porazno duševno stanje. Nije bilo druge već odgoditi skupštinu za pred večer i ako je bio odredio odmah po podne odputovati. Misli se tobože da će na večer doći i zaposleni radnici i članovi radničke (recimo izkreno „demokratske“, jer se je ovim nazivom htjelo samo prevariti radnike) čitaonice. Ali uza sve obigravanje Antonioli, Sučića, Pekića, Martinisa i dr. nije se dalo ni tu ništa polučiti. Sad je šaroliko društvo ovako bilo sastavljeno: 9 činovnika (5 sa suda, 3 c. k. Poglavarstva i 1 poštarški) 4 Makarancu, 6 tučepļjana, 5 radnika (3 autonomaša i dva socijalista), 2 učitelja. Sasma je naravno, da su se i dgenerali Smodlaka i Tartaglija snebivali nad tolikim neparom, ali svejedno valjalo je to bedacima kriti, valjalo im je zahvaljivati, što su se u „liepom“ broju okupili, a što je najvažnije trebalo je govoriti protiv svećenstvu katoličke crkve, a to nije ni teško malome plemiću Ivi, budući mu je to kruh svakidanji.

Iza svega toga rastala se poput pokislih tuka odvažna četa, te je Smodlaka sjetan, neveseo odmaglio da na mekim dušecima svoga djeda preživlje neugodne i čemerne časove jur minulog dana, dok je mali Tartaglija ostao pred kavanom, da u zdravlje maloga puka iztrusi u društvu svojih konobara nekoliko čaša pive, a kašnje kava i bičerina do zore. Ali se iznenada i on namjerio na gorku čašu, budući oko po noći birana četa makarske omladine do pedeset na broju pozdravljala je kršnoga juvaka, koji je eto na svoje uši slušao i dočekao da mu se u brk viče: Doli Tartalja, doli Smodlaka, propala im demokratska stranka! Živio hrvatski narod, živila pravaška stranka! Uzvrtio se sirotan Ivo, ali valjalo je gucati i ovu pored svih inih neugodnosti.

I tako je, primorski puče, svršila ta glasovita skupština demokratska u Makarskoj. Da bude Smodlaka znao, ne bi za živu glavu u Makarsku bio dolazio; ali više lieka nema; neka pamti što će reći vrtiti kapom i prema udarcu vjetra prevrćat kabanicu. Tako se događja svim ljudima što iz prkosa i inada hoće da nad drugim plivaju i puk kvare.

Ovom prigodom evo naših opazaka:

Smodlakinu stranku sačinjavaju većinom c. k. činovnici, a Smodlaka vazda više na vladu. Pri Smodlakinu dolazku u Makarsku pored malog Gjidja igrao je prvu ulogu učitelj Antonioli, koji — kao što vazda — tako i onaj dan zanemariva svoje zvanične dužnosti i pred nosom nadzornika i poglavara igra stranu uličnog agitatora. Reći će nam se da smo denuncijanti; neka, bili smo dosta uztrpljivi, a sad ćemo bez obzira iznositi što rade, a što ne rade neki pučki učitelji od Igrana do Makarske. Mi ćemo odkrivati njihove farizejske karte, pa što Bog da i sreća junačka. A što u tome zapane njihove predpostavljene, koji kao da ih u svemu tome štite, nas će malo glava boljeti. Bili smo dosta obzirni i uztrpljivi, želeći u kući mira i ljubavi, ali sad padaju obziri i sve nade, koje smo u svojoj prostodušnosti gojili.

Na koncu opominjemo sve naše istomišljenike, da nam svaki korak narodnih pijavica dojava i da se kao jedan čovjek vazda odvažno bore proti demokratima, koji hoće da nam otruju ove svete primorske žale, napadajući na našu vjeru i na one ljude, što su se od vjekova s nama borili za krst častni i slobodu zlatnu!

## Naši dopisi.

Pišu nam s otoka Hvara.

Neprestano nam se tuže na starogradski c. kr. Sud: što šalje spise strankam u talijanskom jeziku.

Ovo je sramota, koja se ne može više trpiti u prosvietljenoj zemlji. Ovo se je moglo događjati u ono staro doba, dok se još nije probudila narodna svijest, dok su tuđji ljudi s našom zemljom upravljali, ali bi sad barem ovo moralo jednom prestati.

Naši su ljudi sad većinom na upravi, pa bi trebalo, da se pobrinu, da nas više ne časte uredi sa tuđjim jezikom, koga ne razumimo; nego neka nam pišu u našem hrvatskom jeziku, jer mislimo da je barem dotle hrvatski jezik dorastao, da mogu gospoda na starogradskom c. k. Sudu u njem svoje duboke misli izraziti.

Što se događja kad naš težak primi talijanski spis? On idje od Petra do Payla, da mu spis protumači. Ovo pak ne biva bez kakve nagrade. Kad mu ga je i protumačio, malo je što više naučio, nego li prije, dok je na talijanski sam spis zievao.

Je li pravedno da težak troši i da ga Sud na ove muke stavlja? Nije pravedno. Mi znamo da će ovo slabo koristiti našem činovništvu na Sudu, ali mi se pozivljemo na stariju sudbenu vlast, da ovo pitanje jednom uredi. Nije, mislimo, na ugled sudbenoj struci, što se više puta ovakove pri-tužbe čuju.

Neka sudbena struka pazi i na ovo: je li stranka dužna primiti spis u tuđjem jeziku? Nije. Može li ga stranka natrag sudu

povratiti? Dašto da može. Pazimo svi na ovo: vraćajmo sudovima njihove spise, koji su na talijanskom jeziku, a primajmo samo one, koji su na hrvatskom napisani.

Hvaranin.

## Viesti.

**Počastni kanonik.** Naš velecijenjeni prijatelj i jednomišljenik, Don Ivo Žanić župnik u Brelima, imenovan je počastnim kanonikom našega kaptola. Uzornom svećeniku, i odličnom rodoljubu naša najsrdačnija čestitanja na zaslužnom imenovanju. Živio!

**Hrvatsko parobrodarsko društvo „Jadransko.“** Kako je već bilo objavljeno u novinama, ustanovilo se je ovo novo društvo, a u utorak u Splitu konstituirao se je odbor, u koji su ušli: Dr. Ivo Krstelj, odvjetnik, Šibenik; pom. kapetani: Nikola Buntjelić i Marko Krstelj iz Pelješa; Filip Ivanišević, trgovac u Trstu, Gajo Radunić i Damjan Katalinić, trgovci i veleposjednici u K. Starome; Klement Babić, trgovac u Makarskoj i Ivan Petrić, trgovac i posjednik u Jesenicama. Temeljna glavnica utemeljena je u iznosu od K 500.000. Na ovo domaće poduzeće povratit ćemo se što prije.

Tako će napokon bit ustanovljeno domaće parobrodarsko društvo, koje je naš trgovački svijet jedva čekao. Ovome podhvat u želimo najbolji uspjeh!

**Nezgodna na moru.** Na 24 pr. mj. prid večer, dolazila je u luku jedna brodica na povratku iz Primorja. Pošto je iz nenada puhnula dosta jaka bura, to uz svu vještinu i naprezanje mornara, nije mogla i luku ući. Noć se hvatala, a vjetar na mahove sve više puhao, tako, da je brodici pogibelj prijela. Napokon uspijelo je mornarima približiti se kraju kod Oseljave. Svijet je onamo brzo dotrčao i konope brodici dobacio, pa ju je u luku dovukao. Brodica se je već na pola bila morem napunila, jer udarajući o grebene znatno se je bila probušala. Srećom da se nije veća nesreća dogodila.

**Povrće i voćarstvo kod nas.** Kod nas je u Makarskoj velika i prevelika oskudica jeli zelja, jeli voća. Kad bi bilo malo nastojanja sa strane posjednika i težaka, toli u gradu, koli po susjednim selima, mogli bi tako imati svakog blaga Božjega, pa nebi trebalo, da nam puljizi nose svoje nevaljalo, više puta suho ili nezrelo voće; niži da naše piljavice svake sedmice idju u Split da nakupe voća i zelja, što je skopčano sa troškom i dangubom. Za povrće i voće imade dosta prikladna zemljišta oko grada, i sjegurni smo, da kad bi se ova zemljišta bar djelomično u ovu svrhu upotrebila, da bi unosnu korist nosila. Pitoma Podgora i u Tučepima Šimića komšiluk, obiluju bogatstvom voda, što bi se sve moglo upotrebiti za uzgoj povrća, koje bi ondje izvrsno uspjevalo, a po tome i liep novac mogli bi od toga izvaditi. Da je prodaja povrća vrlo unosna, to je svak uvjeren, a mi imademo i liep primjer kod nadglednika dobara g. Antuna Vukovića, koji je svojim marom liep dohodak imao i od same salate, što je sadio. Preporučujemo dakle svima prijateljima puka, da upute narod i da ga svjetuju na sadjenje povrća i voćarstva u što većoj mjeri.

**Izpravi.** U posljednjem broju podkrala

se je tiskarska pogriješka, da je morao Mate Majić, mjesto: Mate Malić, što ovime izpravljamo.

**Petrovski sajam.** I ako je ljetina slaba, ipak je dosta naroda došlo na sajam, toli iz našeg Primorja, koli iz obližnjih krajina. Brodova je takodjer dosta bilo, a sve sa droljem, koje se je liepo razprodalo i po visoke cijene.

**Obćinska je glazba** odsvirala izabrane komade u oči Petrova pred obćinskim domom. Veliko mnoštvo naroda skupilo se je pred „Hrvatskom Kavanom“, i na obali, da uživa milozvučno i skladno udaranje glazbe pod vještom upravom kapelnika g. Blage. Uspjeh je glazbe izpao preko svakog očekivanja, a priznanje i pohvala sveobća. Jedan je glas, a taj je da: ovakove glazbe Makarska nikad nije imala. Ovo je najbolji odgovor onoj dvojici (Stipi Pavloviću, i Bari Vrankoviću) koji se svojedobno nisu žacali prikazati utok na zemaljski odbor, a koji im je pravedno bio odbiven, što je obćina bila predračunala kukavnih četirstotine Kruna, kao podporu glazbarima. Ovi tobožnji pučki prijatelji hotieli su, nek radnici, (jer su većinom radnici glazbari) mjeseci i mjeseci svaku večer do kasno doba vježbaju, eda za tim što uspješnije pred javnost izadju, bez da im se i najnezatnija nagrada udjeli. Da ona dvojica su zahtjevala, da glazbari mukte svoja pluća nadimlju i njih što bolje zabavljaju, a oni se ni sa stolca nebi makli, bez koristi. Medju tim kako rekosmo, glazbari su pobrali sveobće priznanje, i dokazali su, da se u Makarskoj može imati glazba, kakove i najveća mjesta u pokrajini mogu zaviditi. Sad je red na gradjanstvu, da i ono sa svoje strane uzradi, nek bi naša glazba i u buduće stajala na ovakovoj visini, kakovu ju danas imademo. Podpora koju glazbari primaju od obćine uprav je nezatna, pa bi trebalo, da se uznastoji, s jedne strane da obćina povisi podporu; a s druge strane, da gradjanstvo mjesečne doprinose udjeliva, kao što je običaj po drugim mjestima. Uprava glazbe neka se dakle što prije na gradjanstvo pozovne, a uvjereni smo, da svaki ovaj kojega nisu osobnosti i strasti potpunom zasliepili, rado će se odazvati.

Nekoliko gradjana.

## Razgovori.

(Pred „Hrvatskom Kavanom“ pri dolazku otca malog puka).

Mali Gjigji: doktore Baro, treba da već jednom otvoreno medju nas stupite. Najbolja vam je danas zgoda, kad vodja naše stranke dolazi. Ako je vama štogod teško, ja ću sve uraditi i vidit ćete oduševljenja, što ćete vašim pristupom pobuditi.

Dr. Bare: dragi Gigi, ali hoće li biti svieta na njegovu dolazku?

Mali Gigi: Oh molim vas, ja sam sve uredio i pripravio. Silesija Primoraca dolazi. Svi su gradjani uz nas, i bit će pri dolazku. Molim samo (vadi grozničavo pisma iz džepa) evo vam viesti iz Tučepi, dolazi ih mnogo: Lalić, Bušalić, Antonioli. Da... Antonioli, Bušalić, Lalić.

Dr. Bare: ma to mi nabrajaš istu čeljad!

Mali Gigi: Da, malo sam danas raztrešen. Uh, nije šala, na moja ledja sve je palo. Organizirati i sve za doček pripraviti i to u Makarskoj, ovoj kuli pravaštva,

vražji mi je bio posao, (prietećom rukom gori prema obćini). Neka sada uvide ona crna čeljad, što mali Gigi može.

(Parobrod zazviždne. Gigi poleti na most i mal da ne, što ne padne preko jednoga konopa. Okreće se kao na iglici, i neprestano se obazire gdje su pristaše. Jedva ih je dvije duzine).

Dr. Bare: (zamišljen sâm sobom) Istina je, da ja u duši mrzim pope i fratre, ako će se i više od Smodlake i Tartaglije, pa bi moje pravo mjesto bilo medju ovima. Ali... treba mi pomoći i u Hrvatske stranke. Nužno mi je pretvarati se. Vješto u rukama držim onoga kanonika, kojega sam nazad godina, i ako nepravedno, htjeo sa one strane brave poslati bar 48 sati. Njega mi je bilo lasno predobiti, ali sa drugima bez razlike, ne ide. (Krišom odmagli izmedju baraka i pohiti na predpodnevnu Smodlakinu skupštinn. Ovog puta bez pratnje svog vriednog pratioca i osobnog tajnika, drugog starogradjanina, učitelja Fabria).

## Pievac težački kod Joze dotura.

Jedan kapun u zoricu ranu,  
Ljuto gorko kod Joze uzdahnu:  
Ajme meni, moja majko mila,  
Zašto mene grijala u jaju,  
Kad me Jozi na zaklanje daju?  
Ja sam bio sretan i veseo,  
Šetao sam kuda god sam htjec  
Po dvorištu i pjevao rado,  
I vodio kokošiju stado;  
A maja me dobra milovala,  
Gdjekad mrvu meni krušca dala,  
Drag sam bio, zoricu sam javlja  
Budne obnoć sa pjevom zabavlja  
Ali sada moje sreće hude,  
Ta gospoda sve pulastre žude;  
Moj gospodar, dobri, mili, stari,  
Neke s Jozom obavljao stvari,  
A on furbo za muktiš ne radi,  
Nego hoće da svoj život sladi,  
S tudjim darim i tudjim kopuni,  
Kao čovjek koji živjet umi,  
I jučer me uhvatiše jadna,  
Baš u jutro i žedna i gladna  
Moja stara za mnom je plakala,  
I plačući imenom me zvala;  
A gospodar stisnuo je srce,  
I Jozi je ponio me vrce,  
On veseo — bilo mu je drago —  
Ko za njega ponajliepše blago,  
I metnu me ovde da me čuva,  
Dokle noćca me proleti gluva,  
A kad svane i kad se razdani,  
Bit cu mrtac za Jozu zaklani,  
Da se mesom sa mojizim sladi,  
Pa će reći da za narod radi!  
Eto tamo nek radi i čini,  
Al nek mene jasnoga se kini —  
Ah prokleti moj žalostni dane,  
Teške li su moje grdne rane,  
A sve s Joze i njegovih usta,  
Osta zemlja bez pievaca pusta!

Komar s Biokove.

## Razno.

**Najveće maslinovo stablo** na svijetu nahodi se na otoku Kreći. Visoko je sedamnaest metara.

**Dječacima izpod šestnaeste godine zabranjeno pušiti.** U Kanadi prihvaćen je zakon, po kojemu dječacima izpod šestnaest godina ne smije se duhan prodavati. Bilo bi koristno kad bi se ovakav zakon i kod nas poprimio.